

С 89

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА

СУЛЯТИЦЬКА Тетяна Василівна

УДК 130.2:316.324.8(043.3)

**МІЖКУЛЬТУРНА ВЗАЄМОДІЯ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ
СУСПІЛЬСТВІ: КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ**

09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2012

8500

НБ НПУ ім. М.П. Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор
Предборська Ірина Михайлівна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
професор кафедри соціальної філософії
та філософії освіти.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор,
Грива Ольга Анатоліївна,
Таврійський національний університет
імені В.І. Вернадського,
професор кафедри культурології;

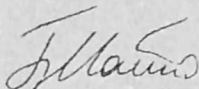
кандидат філософських наук, доцент
Горбунова Людмила Степанівна,
Інститут вищої освіти НАПН України,
провідний науковий співробітник.

Захист відбудеться 5 червня 2012 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.13 в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 5 травня 2012 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Б.К. Матюшко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження зумовлена передусім переходом людства до суспільства нового типу. В результаті стрімкого розвитку науки і знань, інформаційної революції відбувається становлення інформаціонального суспільства (за визначенням М. Кастельса), в якому головним продуктом стає інформація, всеохопні технології, домінують мережева логіка та гнучка система програмування. Інформаціоналізм як новий спосіб розвитку цивілізації, орієнтований на технологічний розвиток накопичення знань і дедалі складнішу обробку інформації, уможливує взаємодію комунікативного простору, об'єднуючи всіх бажаючих спілкуватися у єдиний культурний простір планети, що передбачає радикальну зміну інструментальних засад, способів та технологій передачі, збереження інформації, кардинальне збільшення обсягів інформації, доступної активній частині населення. Новий спосіб отримання інформації, знання зумовлює й появу нових форм і видів комунікації. Розширилися кордони і можливості спілкування. Міжособистісні комунікації сьогодні полонили віртуальний простір, змінили та наблизили його до потреб особистості, яка стала як активним учасником, так і творцем ресурсів та послуг віртуальної реальності. Сучасний процес глобалізації спричинює інтенсифікацію міжнаціонального спілкування. Він став причиною поширення ідей ціннісного плюралізму і культурного релятивізму та поставив у зв'язку з цим завдання формування толерантних відносин між людьми, які презентують різні культурні світи.

В умовах інтенсифікації практичної взаємодії між представниками різних культур із усією гостротою постає завдання теоретичного осмислення можливостей та засобів досягнення максимального взаєморозуміння, запобігання конфліктів, досягнення нового рівня усвідомлення спільності вселюдської долі та більш глибокої психологічної єдності, що не залежить від певних культурних відмінностей. Крім того, сучасна політика міжнародного співтовариства вимагає не лише максимальної кооперації між культурами, а й пошуку формальних умов і можливостей для досягнення домовленостей на всіх рівнях, вироблення взаємовизнаної суспільної думки щодо потреб спілкування і, насамперед, формування такого світорозуміння, яке б визнавало ідею цінності будь-якої культури і стилю життя. На перший план у сучасному світі висувається проблема взаєморозуміння як головного результату людського спілкування, що припускає більш поглиблений підхід до процесу комунікації та враховує специфіку ціннісних орієнтацій, які багато в чому визначають мотиви і результати спілкування.

Визнання унікальності системи будь-якої культури повинно доповнюватись проявом її "самості" на тлі "інакшості", що виявляється в просторі міжкультурної комунікації, де світ сприймається як "співголосся" *Інуостей*, що готові дати відповіді на виклики сучасності. Актуальність проблеми міжкультурної взаємодії зумовлена посиленням інтеграційних процесів у сучасному світі, які реалізуються в різних формах у всіх галузях людського життя. Сучасні культурологічні дослідження доводять, що культурна самобутність будь-якого народу є

невід'ємною від самотності інших народів, що всі народи залучаються до процесу міжкультурної комунікації. Тому все більшого значення набуває здатність до розуміння іншої культури. Зазначені обставини актуалізують потребу у виробленні нових методологічних підходів до розуміння міжкультурної взаємодії. Остання може відбуватися лише за умов діалогу культур, який повинен завжди бути відкритим, налаштованим на конструктивне спілкування. Міжкультурна взаємодія виступає важливим елементом сучасної культурної картини світу та є запорукою повноцінного існування культур, що передбачає не зникнення, поступове стирання культурної самотності, а збагачення та обміцнення культурними надбаннями, спрямованими на розвиток людського в людині у напрямку становлення транскультурності.

Для незалежної України існує необхідність осмислення здатності власної культури до діалогу з іншими культурами як констатуючого принципу людського співіснування, що пов'язано з пошуком оптимальних форм і напрямів даного діалогу.

Актуальність теми зумовлена й екзистенційною ситуацією, в якій опинилося людство сьогодні. Тому комунікативний потенціал міжкультурної взаємодії має бути спрямований на збереження самого людства як творця культурних цінностей.

Ступінь наукової розробки проблеми. Міждисциплінарний характер і багатоаспектність досліджуваної теми потребували вивчення значної кількості літературних джерел, які можна умовно поділити на шість груп, пов'язаних між собою.

Першу групу становлять праці, в яких розкривається діалогова сутність міжкультурної взаємодії. У ХІХ сторіччі увагу до діалогу як універсальної форми зв'язку "Я-Ти" звернулись В. Гумбольдт і Л. Фейербах. Одним із засновників теорії діалогу вважається М. Бубер. Свій внесок у її розробку зробили також С. Аверинцев (визначення основи спілкування як поваги до особистого буття того, з ким ми спілкуємося), Р. Апресян, Г. Батіщев (дослідження суті діалогового спілкування), В. Біблер (проблема діалогу культур), Л. Виготський, Б. Гаспаров, М. Каган (визначення сутнісної основи поняття діалогу, спілкування та комунікації), В. Лекторський (розвиток поняття толерантності у діалозі), Г. Меднікова (принцип діалогу як головний сутнісний принцип культури постмодерну), І. Немчинов (співвідношення «свого» та «чужого» в історичному діалозі) та ін.

Другу групу досліджень складають наукові розвідки з питань про можливість взаємопорозуміння людей, сприймати і передавати інформацію, що отримало свій вираз у категорії інтерсуб'єктивності. Проблема інтерсуб'єктивності, започаткована у феноменології Е. Гуссерля, активно розроблялась Б. Вальденфельсом, Е. Левінасом, М. Мерло-Понті, П. Ріксьором, Ж.-П. Сартром, М. Шелером. Концепт інтерсуб'єктивності особливого осмислення набуває в комунікативній філософії. Розгляд явищ культури та комунікації у їх нерозривному зв'язку здійснюється, зокрема, у працях таких філософів, як: К.-О. Апель, Л. Вітгенштайн, Ю. Габермас, Г. Гадамер, І. Гердер,

П. Сорокін, Ф. Шлясрмахер, О. Шпенглер, а також у дослідженнях А. Єрмоленка, П. Кравченка, О. Назарчука, Н. Петрук, А. Якимовича та ін.

У третій групі опрацьованої наукової літератури акцентується увага на понятті міжкультурної комунікації, що виникає в сер. ХХ ст. і пов'язане з іменами таких вчених, як Е. Голл, К. Клакхон, А. Кребер, Р. Портер, Д. Трагер. Важливий внесок у вивчення міжкультурної комунікації як соціального феномену внесли такі російські вчені, як Є. Верещагін, В. Костомаров, А. Садохін, С. Тер-Мінасова. На розвиток уявлень про ідею міжтекстового зв'язку як діалогу в міжкультурній комунікації суттєво вплинули праці М. Бахтіна, Ж.-П. Ліотара, Ю. Кристевої та Р. Барта.

В Україні проблемне поле досліджень міжкультурної комунікації перебуває у стані становлення. Дана проблематика розробляється у працях О. Берегової, Н. Висоцької, О. Гриценко, О. Гриви, Л. Губерського, І. Дзюби, П. Донця, В. Євтуха, Г. Касьянова, М. Кушнар'ова, Л. Нагорної, А. Приятельчук, М. Обушного, П. Скрипки, М. Триняк та ін.

Четверту групу становлять праці, присвячені аналізу впливу глобальних змін, техніки на сучасне суспільство (Д. Белл, З. Бжезинський, Ж. Бодріяр, Ж. Дерріда, П. Дракер, Г. Кан, М. Кастельс, Р. Катц, Н. Луман, М. Маклюєн, Й. Масуда, М. Порат, Д. Рісмен, Е. Тоффлер, П. Треанор, та ін). Дослідження проблеми формування інформаційного суспільства на теренах України та СНД репрезентовані роботами Р. Авдєєва, Н. Васильєвої, В. Вітковського, Б. Головка, С. Дятлова, Л. Землянової, В. Іноземцева, Т. Розової та багатьох інших науковців.

Як відомо, міжкультурна комунікація, як і суспільство базується на системі цінностей. Тому до наступної, п'ятої групи віднесено науковий доробок зарубіжних науковців: С. Аваліані, Ф. Брентано, М. Вебера, В. Віндельбанда, Н. Гартмана, Е. Дюркгейма, Ф. Ніцше, Т. Парсонса, Р. Перрі, Г. Ріккєрта. Різними аспектами проблеми цінностей займалися і вітчизняні дослідники, такі, як І. Бойченко, Г. Волинка, Л. Губерський, М. Каган, С. Кримський, А. Жукова, І. Надольний, В. Шинкарук, В. Ярошовець, Т. Ящук та інші.

Шосту групу складають праці, в яких належне місце відводиться мультикультуралізму, який на сучасному етапі постає як проблемна стратегія, ідеологія і дискурс у працях К. Бергера, П. Брамелоу, С. Гантінгтона, С. Даля, А. Конвей, Д. Трагера, Ч. Тейлора та ін. Серед українських дослідників можна виокремити: Т. Андрєєва, який, характеризуючи українське суспільство як поліетнічне, віддає належне місце мультикультуралізму; С. Дрожжину, яка мультикультурну політику розглядає як основу української політики в європейському просторі; М. Заковича, В. Малахова, які у мультикультуралізмі належне акцентують увагу на толерантності. Л. Горбунова, І. Предборська розглядають проблеми мультикультуралізму та питання реалізації мультикультурних політичних проєктів, що формують глобальний контекст для розробки сучасних освітніх стратегій. Поняття трансверсальності як єдності і переплетіння різноманітностей досліджувалось у працях В. Вельша, Ф. Гваттари, Л. Горбунової, Ж. Дельоза, О. Дьяков, О. Колесникова, В. Пертушова.

Отже, в умовах зростання та поширення інфосфери, що спричинило зміни в суспільному житті кожного індивіда і передбачає появу нових видів комунікації, виникає необхідність у нових ідеях, переосмисленні цінностей, актуалізується потреба у дослідженні міжкультурної взаємодії у мережевому суспільстві (за Кастельсом). Сьогодні має місце формування і нового типу культурної взаємодії, що включає відмову від спрощених раціональних схем вирішення культурних проблем. Становлення міжкультурної взаємодії відбувається за умов трансформації суспільства і перевизначення її філософських засад, що передбачають: урахування загальнолюдських цінностей; переосмислення ролі об'єкта і суб'єкта; трансляції доступності культурних цінностей та їх людинотворчий потенціал. Усе більшого значення набувають здатності до розуміння чужої культури і точок зору, критичний аналіз власних дій, визнання чужої культурної самотності і чужої істини, вміння включити їх у свою позицію і визнання правомірності існування багатьох істин, вміння будувати діалогічні відносини та йти на компроміс. Новий тип соціальної дії усе більше потребує культурних складових і повинен підкорятися логіці культурної комунікації. Зазначені обставини зумовили вибір теми даного дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Загальний напрям дисертаційної роботи пов'язаний із темою дослідження кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова «Філософські засади єдності гуманітарних, природничих і технічних завдань в освіті сучасного вчителя» (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України № 732 від 27 жовтня 2006 р. та рішенням Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова від 22 грудня 2006 р., протокол № 5). Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 5 від 29 січня 2009 року).

Мета й завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є концептуалізація міжкультурної взаємодії в інформаційному суспільстві. Поставлена мета досягається шляхом вирішення таких взаємопов'язаних завдань:

- проаналізувати філософсько-культурологічні концепції міжкультурної взаємодії в історичній ретроспективі;
- розкрити вплив інформаційно-комунікативного способу розвитку суспільства на міжкультурну взаємодію;
- дослідити комунікативну природу людського буття в контексті сучасного інформаційного простору;
- на основі аксіологічного підходу виявити основні проблеми міжкультурної взаємодії у процесі комунікації, між представниками різних культур;
- розкрити людинотворчу спрямованість комунікативного потенціалу міжкультурної взаємодії;
- проаналізувати принципи мультикультурності та трансверсальності як концептуальні засади міжкультурної взаємодії.

Теоретико-методологічна основа дослідження визначена специфікою теми, що розглядається, та викладеним розумінням його мети і завдань. Основними підходами, за якими здійснювалось дослідження, є: структурно-функціональний, соціокультурний, а також герменевтичний та антропологічний (для осмислення сутності міжкультурного діалогу, зрозуміння його гуманістичної спрямованості); порівняльний (для уточнення місця та ролі української культури в системі культурних стратегій європейського простору); прогностичний (для опрацювання можливої моделі культурних стратегій налагодження міжкультурних зв'язків); аксіологічний (для дослідження ціннісної складової свідомості представників різних культур, розгляду її через ціннісно-сміслові утворення). Визначення дослідницького інструментарію здійснювалося з урахуванням постмодерністського розуміння людини, зокрема концепції номадичної особистості та характеристики сучасного суспільства як інформаційного, презентованої концепцією М. Кастельса.

Об'єктом дисертаційного дослідження є міжкультурна взаємодія в інформаційному суспільстві.

Предмет дослідження – комунікативний аспект міжкультурної взаємодії у сучасних соціокультурних контекстах.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у концептуалізації міжкультурної взаємодії в інформаційному суспільстві. Новизна дисертації конкретизована через систему положень і висновків, що винесені на захист:

У дисертації *вперше*:

- проаналізовано вплив на сучасну міжкультурну взаємодію інформаційно-комунікативного способу розвитку суспільства, що характеризується прискоренням обміну культурними цінностями, збагаченням і зміцненням культурних зв'язків, зростанням доступності до здобутків культури та інформації шляхом створення єдиного комунікативного простору – мережевого середовища як відкритого, ацентричного, нелінійного за своєю природою;

- досліджено специфіку сучасних комунікативних процесів, що виявляється у створенні межових ситуацій як на рівні соціуму, окремих культур, так і особистості, і зумовлює можливості синтезу й осмислення свідомості людини та самосвідомості культури як виходу за межі власного досвіду в міжкультурний простір, як акту трансгресії;

- визначено концептуальні засади сучасної міжкультурної взаємодії, до яких віднесено принципи мультикультуралізму та трансверсальності;

- досліджено значущість феномена транскультурності як нового етапу розвитку культури і з'ясовано, що вона: а) утворюється безпосередньо в формах самої культури, в полі взаємодії однієї культури з іншою, тобто на межі, де зустрічаються дві і більше культури; б) виявляється у формуванні спільного комунікативного простору, що зумовлює збереження особою власної самості при одночасній належності її до багатьох культурних традицій;

- проаналізовано людинотворчу спрямованість комунікативного потенціалу міжкультурної взаємодії, що виявляється у здатності знання, інформації, культури впливати на становлення особистості, вмінні досягати порозуміння

шляхом осягнення значущості загальнолюдських цінностей і пріоритетів людського існування.

Набуло подальшого розвитку:

- розуміння комунікативної природи людського буття, яка особливо характеризує існування людини в сучасному інформаційному просторі, що охоплено в сучасній філософії терміном інтерсуб'єктивності;

- дослідження ролі ціннісних орієнтацій представників інших культур та різних епох, де система цінностей не тільки визначає розбіжності між культурами, але водночас є основою для діалогу;

- показ мови як складової частини культури і основного інструменту в діяльній взаємодії між людьми, завдяки якій засобами масової інформації створюється загальний простір міжкультурного спілкування;

- уявлення про можливості міжкультурного діалогу в сучасному комунікативному просторі, адже саме діалог є найбільш сприятливою основою для розвитку міжнаціональних відносин і можливий лише за таких умов: збереження власного коду, "ядра" кожної культури-учасниці; налаштованості на толерантне ставлення до чужих цінностей, позицій, і звичайно ж відкритість обох учасниць діалогу;

- експлікація трансверсального мислення, що допомагає сучасній людині не лише створювати нову картину світу, а й віднайти у цьому світі свій власний оновлений образ;

- тенденції розгортання міжкультурної взаємодії, основними з яких є: сприяння зближенню різних культур, взаємне засвоєння елементів культури, взаємний культурний обмін та збагачення культур.

Науково-теоретичне і практичне значення дослідження. Дисертаційне дослідження поглиблює розуміння становлення і сутність інформаційного суспільства, а також дозволяє виявити позитивні та негативні наслідки міжкультурної взаємодії в мережевому просторі. Запропонована соціокультурна концепція міжкультурного діалогу може бути використана для розуміння і вирішення актуальних проблем в українському суспільстві, при вирішенні конфліктних ситуацій. Основні теоретичні висновки можуть бути використані для підготовки нормативних курсів та спецкурсів, при написанні навчальних програм з таких предметів: культурологія, філософія, соціальна філософія, філософія освіти, соціологія, філософська антропологія та ін.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні наукові положення, результати теоретичних досліджень і практичні висновки та рекомендації обговорювались на засіданнях кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Вони також висвітлені на міжнародних, всеукраїнських, регіональних наукових та науково-практичних конференціях, зокрема: Міжнародна наукова конференція "Дні науки філософського факультету 2008" (м. Київ, 2008); IV Міжнародна науково-практична конференція "Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору" (м. Київ, 2009), Міжнародна наукова конференція "Філософія гуманітарного знання: після

Вільгельма Дільтея" (м. Чернівці, 2009); Наукова конференція викладачів, докторантів і аспірантів за підсумками НДР у 2009 році (м. Кам'янець-Подільський, 2009); Всеукраїнська науково-теоретична конференція "Культурна спадщина України та інформаційно-комунікативні технології" (м. Київ, 2010); Міжвузівська науково-практична конференція "Освіта як важлива соціокультурна детермінанта становлення особистості", (м. Хмельницький, 2010); Наукова конференція викладачів, докторантів і аспірантів за підсумками НДР у 2010 році (м. Кам'янець-Подільський, 2010); IV Всеукраїнська міжконфесійна християнсько науково-практична конференція "Формування основ християнської моралі в процесі духовного відродження нації", (м. Кам'янець-Подільський, 2011); Науково-теоретична конференція "Засоби масової інформації як феномен культури і культура у засобах масової інформації" (м. Київ, 2011); VI міжнародна науково-практична конференція "Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору" м. Київ 2011).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 16 наукових праць, 7 з яких у фахових наукових виданнях України.

Структура дисертації зумовлена специфікою предмета дослідження, а також визначеною метою й завданнями дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які включають у себе дев'ять підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації складає 194 сторінки, з них 177 сторінок основного тексту. Список використаних джерел містить 188 найменувань (18 іноземною мовою) і розташований на 17 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність обраної теми, аналізується ступінь її наукової розробки, визначаються мета та завдання, об'єкт і предмет дослідження, його методологічна основа та теоретичні джерела, розкривається науково-теоретичне й практичне значення дисертації, наведено дані про публікації та апробацію результатів дисертації.

Перший розділ "Теоретико-методологічні засади дослідження міжкультурної взаємодії" присвячений теоретичному аналізу міжкультурної взаємодії, визначенню методологічних засад її здійснення в сучасних соціокультурних контекстах.

У **підрозділі 1.1 "Міжкультурна взаємодія як предмет філософського дискурсу"** увага акцентується на феномені культури, яка репрезентує глибину та невичерпність людського буття, є ключовою у всіх аспектах взаємозв'язку людини зі світом.

Концептуальні підходи до вивчення міжкультурної взаємодії в історичній ретроспективі ґрунтуються на багатовимірності і динамічності комунікативних процесів, дослідження сфери яких потребує звернення до історії та розвитку таких понять, як культура, комунікація, діалог, що займають центральне місце і в соціокультурному просторі сучасності.

В роботі розглядається комунікативний потенціал поняття "культура", яка інтегрує людину в суспільну цілісність. За допомогою культури індивід засвоює, накопичує та передає інформацію, тобто це – та сфера, яка виникає і розвивається разом із людиною, а її основою є діалог, комунікація, взаємодія. Спілкування було і залишається особливістю і необхідністю в соціокультурному просторі будь-якої епохи. Ще з часів античності такі поняття, як спілкування, діалог посідали чільне місце як в пізнавальній діяльності, так і в буденному житті будь-якої людини. За допомогою мови як складової частини і основного інструменту в діяльній взаємодії створювався загальний комунікативний простір.

Історико-філософський аналіз засвідчує, що міжкультурна взаємодія розглядається філософами в різних аспектах з різних методологічних позицій: як діалог культур (В. Біблер, М. Бубер, В. Гумбольдт); інтеркультурний діалог (М. Култаєва); як акт трансгресії (Ж. Дельоз, М. Фуко). У досліджуваній проблемі виокремлюється діалог як міжкультурна комунікація (Р. Барт, М. Бахтін, Ю. Кристева, Ж.-П. Ліотар), визначається вплив інформаціоналізму на міжкультурну взаємодію (М. Кастельс), аналізується взаємодія культур в мережевому просторі (Л. Землянова, В. Іноземцев, О. Назарчук), міжкультурна взаємодія розглядається через поняття інтерсуб'єктивності (Е. Гуссерль, Ф. Шляєрмахер), яке через інтенціональності розкриває існування і досвід *Іншого*; досліджується комунікативна поведінка, комунікативна дія (Ю. Габермас), що реалізується в актах інтеракціонізму; застосовується аксіологічний підхід до проблем міжкультурної взаємодії (В. Віндельбанд, Г. Ріккерт та ін.), доводиться необхідність нового стилю мислення в новій соціокультурній ситуації людства (В. Вельш, Л. Горбунова, Е. Морен).

Аналізується виникнення у ХХ ст. принципово нової проблеми у сфері комунікативного співбуття людей, коли відбувається руйнування традиційної комунікативної системи і поширення не людиновимірної комунікації, а масового маніпулювання свідомістю, що знайшло відображення в філософії екзистенціалізму і постмодернізму.

У підрозділі 1.2 "Міжкультурна взаємодія в контексті інформаціонально-комунікативного способу розвитку суспільства" проаналізовано існуючі підходи до визначення сучасного суспільства. Особлива увага надається концепції інформаціонального суспільства М. Кастельса. Цей термін у трактуванні канадського дослідника вказує на атрибут особливої форми соціальної організації, в якій створення інформації, її обробка і передача стають фундаментальними джерелами виробництва і влади. Показано, що через поняття "інформаціональне", "мережеве" уточнюється зміст більш традиційного поняття "інформаційне суспільство". Авторка підкреслює, що такі феномени як інформація, знання були значущими для всіх історичних етапів розвитку, однак, саме в сучасних умовах, розповсюджуючись через інформаційні мережі, інформація стає системоутворюючим фактором розвитку суспільства нового типу – "інформаціонального", "мережевого", якому притаманні безперервні комунікативні процеси. Згідно з концепцією М. Кастельса, у новому, інформаціональному способі розвитку джерело продуктивності полягає в

технології генерування знань, обробки інформації і символічної комунікації. Наголошується, що соціокультурний зміст інформатизації полягає у тому, що нові інформаційно-телекомунікаційні технології докорінно змінюють систему соціокультурного співіснування через формування мережових суспільних комунікацій, налагодження зворотних зв'язків між інститутами суспільства і державами та встановлення системи вільного доступу до суспільно-важливої та особисто корисної інформації. Саме завдяки сучасним технологіям уможливорюється і набуває обертів міжкультурний обмін, а міжкультурна взаємодія набуває нової якості, що в подальшому веде до збагачення власної культури. Авторка наголошує, що структура такого суспільства не підвладна закономірностям відчуття простору та плину часу, його основа – комунікація трансформує фундаментальні виміри людського життя, орієнтує на комплекс взаємопов'язаних вузлів, які будь-якої миті готові до повсякчасного залучення нових вузлів, що є здатними до комунікації.

У підрозділі 1.3 "Особливості культури мережевого простору" показано, що в умовах, коли культура Інтернету і віртуальних технологій стає невід'ємною частиною життя сучасної людини, місцевості втрачають своє культурне, історичне та географічне значення, час розчиняється в новій комунікаційній системі, тим самим створюючи культуру безмежного мережевого середовища. Матеріальним фундаментом мережевої культури є простір потоків і позачасовий час. Культура мережевого простору набуває ознак мандрівника, де постійно відбуваються зустрічі, розходження, і ніхто не відчуває себе у мережі обділеним, так як завжди є право вибору. Культура мережевого простору – це багатоліка культура, віртуальна культура, що постійно перебуває в русі. Дисертантка досліджує механізм функціонування культури, яка створюється мережею, показуючи його ризоморфну природу. Така культура існує за наявності вузлів, що переплітаються, а перетин кожного з вузлів констатує створення нового і продовження існування старого. При зіткненні з іншою культурою, культура мережевого простору не перестає існувати, а навпаки продовжує свій шлях до нових зіткнень, до створення нових вузлів, нових культур. Принципом її функціонування стає мережевий принцип, в якому ієрархія набуває образу партнерства. Мережева культура як інформаційно-комунікативна система об'єднує всі елементи мережі, які розділяються всіма позаматеріальними формами культури і забезпечують тим самим цінність і самовідтворюваність. Для культури мережевого суспільства властива фрагментарність. Вона має форму інтерактивної мережі, де основний засіб комунікації – гіпертекст, що веде до індивідуалізації культурних сенсів. Таким чином, як показано в роботі, культура мережевого простору презентує нову якість соціокультурного життя в інформаційно-комунікативному середовищі.

У другому розділі "Комунікативний вимір міжкультурної взаємодії" визначаються теоретичні і методологічні засади дослідження міжкультурної комунікації.

У підрозділі 2.1 "Комунікативна природа людського буття" показано її онтологічну зумовленість: саме через спілкування (комунікацію) виявляється

людська сутність, людина реалізує себе, стверджує, вирішує питання, проблеми, без спілкування неможливе існування людини і людського суспільства. Спілкування – це взаємодія людей, яка полягає в обміні інформацією, діями та у встановленні взаєморозуміння. В роботі відзначається, що спілкування є важливою духовною потребою особистості як суспільної істоти. Потреба людини у взаємодії зумовлена суспільним способом її буття та необхідністю взаємодії у процесі діяльності. Будь-яка спільна діяльність і, в першу чергу, трудова не може здійснюватися успішно, якщо між тими, хто її виконує, не будуть налагоджені відповідні контакти та не буде існувати взаєморозуміння.

Комунікація – явище глибоко соціальне. Її соціальна природа виражається в тому, що вона завжди здійснюється в середовищі людей, де суб'єкти спілкування завжди постають як носії соціального досвіду. Соціальний досвід взаємодії виявляється у змісті інформації, що є його предметом (знання, відомості, способи діяльності), у засобах (мовна та немовна комунікації при спілкуванні), у суспільно вироблених у процесі історичного розвитку різновидах спілкування.

Дисертантка підкреслює, що комунікативна природа людини особливо виявляється у номадичному проекті постмодернізму, згідно з яким не існує постійної природи людини. Її внутрішня індивідуальність визначається актами комунікації: твориться і здійснюється між індивідами в комунікативному процесі. До того ж людина тлумачиться як кочівник, приречений на вічне мандрування в соціокультурному просторі. Підкреслено, що концепцію номадичної особистості слід сприймати як теоретичну відповідь новим тенденціям в сучасній соціокультурній ситуації людства.

У підрозділі 2.2 "Аксіологічний підхід до міжкультурної взаємодії" показано, що вирішальним чинником у формуванні міжкультурної комунікації є вивчення її ціннісного аспекту. Коли говорять про комунікацію у вузькому розумінні слова, то, насамперед, мають на увазі той факт, що в процесі спільної діяльності, люди обмінюються між собою різними ідеями, інтересами, почуттями та іншим. Усе це можна розглядати як інформацію, і тоді процес комунікації може бути зрозумілий як процес обміну інформацією. Так як ключовим поняття є міжкультурна комунікація, то серед різноманітних її аспектів найбільше значення приділено тим, які підкреслюють її ціннісні і комунікативні виміри. Ціннісні орієнтації розглядаються як знаки культурних розбіжностей, і їх вивчення має сьогодні велике значення, оскільки від них залежить можливість більш плідного міжкультурного спілкування. Вихідним положенням є те, що цінності – важливі компоненти людської культури на рівні норм та ідеалів, їх існування ґрунтується на активності суб'єкта культурної творчості, його діалозі з іншими людьми. Тому аксіологічний аспект міжкультурної взаємодії тлумачиться нею як зустріч з цінностями інших людей, культур, взаємозбагачення соціокультурного життя шляхом редукції уніфікуючого дискурсу монокультури і створення умов для рівноправного співіснування численних культур, стилів життя і мислення. В роботі особливо наголошується на проблемі толерантності як поваги до чужих цінностей, як позиції, що припускає розширення кола особистих ціннісних орієнтацій за рахунок позитивної взаємодії з іншими культурами.

У підрозділі 2.3 "Герменевтичний аналіз міжкультурної комунікації" осмислюється феномен тексту, інтертексту на тлі комунікативного повороту. Тлумачення і аналіз міжкультурної комунікації відбувається за допомогою теорій Д. Лайона, Е. Тоффлера, Й. Масуда, М. Кастельса. У дослідженнях зазначених мислителів проаналізований гіпертекст мережевого суспільства переплітається з новими інформаційними технологіями більш гармонійно функціонуючого суспільства. Суспільства, де інформаційно-семантичне виробництво грає одну з головних ролей, текст як вихідний матеріал і продукт виробництва набуває статусу універсального засобу обміну. У процесі багаторівневої комунікації текст інституалізується, набуває своїх власних функцій та структури. З набору знаків, що несуть певну інформацію й виконують допоміжну функцію в інших соціальних структурах, текст перетворюється на самостійну соціальну структуру.

Аналізується поняття інтертекстуальності у постструктуралістській концепції Ю. Крістєвої. Так само як текст у процесі свого творення автором, волею-неволею зустрічається у свідомості автора з іншими текстами, те ж саме відбувається у процесі творення культури, де за допомогою накладання один на одного безлічі пластів (попередніх культур), надбань сучасності, на перехресті зустрічей "між" виникає нова культура, яка й забезпечує своє існування завдяки комунікаціям. У Крістєвої це - ознайомлення з текстами іншого. Життєвий світ постає як світ культури, й інтеркультурність належить до його засадничих аспектів. Саме завдяки даному феномену (в ньому відлунує Гуссерлеве поняття інтерсуб'єктивності) інтерперсональний обмін розширюється до інтеркультурного обміну. Значається, що постановка питання про можливість співіснування "відмінностей без суперечностей" (Ж.Дельоз), "толерантності до різноманіття", що визнана Ж.Ф.Ліотаром домінантою усвідомлення сучасністю проблемності своєї унікальності, як і сенс "розрізнення" Ж.Дерріди (як наявності не наявного, нетотожності тотожного, присутності в теперішньому /ще/ минулого та /вже/ майбутнього) виявляється в принциповій відкритості різних парадигм буттєвості культури, а отже, й у своєрідній "інтертекстуалізації" сучасної культури.

Третій розділ "Люди́нотворча спрямованість комунікативного потенціалу міжкультурної взаємодії" присвячений аналізу чинників та засобів, які спричинили появу мультикультуралізму; визначено концептуальні засади сучасної міжкультурної взаємодії, до яких відносяться принципи мультикультуралізму та трансверсальності.

У підрозділі 3.1 "Принципи мультикультурності та трансверсальності як концептуальні складові міжкультурної взаємодії" з'ясовано, що сьогодні в результаті інтеграції європейського простору відбувається створення полікультурного суспільства, однією з характерних рис якого є багатокультурна різноманітність. Мультикультуралізм і як феномен, і як ідеологія – постійно перебуває в полі зору сучасної філософської думки. На підставі думок сучасних дослідників показано, що мультикультурність як найголовніша ознака сьогоднішнього світу, визначається співіснуванням в єдиному просторі різноманітних культурних утворень, що спостерігається на тлі процесів протистояння, комунікації та взаємообміну; це – стан, процеси, погляди

орієнтовані на свободу вираження культурного досвіду; це – відмова від панування цілого над одиничним, загального над частковим, визнання принципу плюралізму і децентрації. Сучасна європейська спільнота виглядає мультикультурним утворенням, в якому рівноправно представлені культури корінних націй і асимільованих народів, така ситуація вимагає дотримання таких принципів мультикультуралізму, як толерантність, що передбачає налаштування на розуміння та діалог з *Іншим*, визнання і повагу їхніх прав та відмінностей; принцип відкритості, який уможливує мультикультуралізм, як існування в одному середовищі багатьох культур. Завдяки бажанню спілкуватися, через відкритість, сучасне полікультурне середовище збільшує обрії множинності культур та можливості їхнього існування. Відкритість є основою для здійснення міжкультурного діалогу.

В умовах, коли множинність є сутністю і коли необхідно виявити не лише дану множинність, але й зв'язки, фокусом рефлексії стає трансверсальність, яка виступає як можливість управління в плюралістичному середовищі, як методологічний підхід, згідно з яким всі відмінності суміщаються, і бінарності заперечуються, здійснюється взаємоперехід, взаємопроникнення одиничностей в процесі комунікації. Етичні норми, що складаються в комунікативних практиках, зазнають впливу загальнолюдських цінностей, які, в свою чергу, збагачуються різноманіттям соціальних дискурсивних практик горизонтального етичного плану. Центральною формою руху трансверсального розуму (В. Вельш) є переходи, перехідні стани, зокрема в процесі комунікації. Ідея трансверсальності полягає у тому, що за будь-яких відмінностей між культурами, завжди існує можливість визначення спільного між ними. З огляду на це, як зазначається в роботі, дана методологічна позиція дозволяє досліджувати міжкультурну комунікацію як процес взаємодії розмаїття різних рівноцінних культур, відносини між якими визначаються ситуацією. Підкреслюється, що трансверсальність – це єдність, в якій об'єднується все без винятку різне. Останнє ж зникає в універсальному та стає частиною цілого і, таким чином, втрачає свою самостійність. В процесі переплетіння різних, але рівноправних культур, кожна усвідомлює власну ідентичність.

Зазначено, що принципи мультикультуралізму та трансверсальності передбачають відмову від тоталізуючого дискурсу будь-якої культури в процесі комунікації; визнають право на існування протилежних позицій, парадигм.

У підрозділі 3.2 "Міжкультурний діалог як передумова створення комунікативного простору" зазначається, що інтерес до діалогу як форми мислення постійно розширює свої смислові обрії. Діалог у філософському контексті – це особливий спосіб усвідомлення світу, мислення, сутності міжособистісної взаємодії, і загалом стосунків людини зі світом. Починаючи з феноменології Е.Гуссерля і особливо у філософських розвідках К.Ясперса, М.Бубера, М.Бахтіна, акцент ставиться на діалозі як незаперечному факті міжособистісної комунікації. Діалог культур можливий лише за умови збереження власного культурного коду, "ядра" кожної культури учасниці. Міжкультурний діалог – це не лише гарантія соціальної злагоди, але й джерело

соціальної активності – звичайно, за умов його плекання. Тому, на думку авторки, не менш важливим чинником міжкультурного діалогу є зменшення таких явищ, як культурна зарозумілість і самозакоханість, зневага або заздрість до інших культур.

Кожна культура має здатність адаптуватися до умов нової інформаційної реальності та технологій. Наповнюючи інформаційне поле, здійснюючи міжкультурні комунікації, представники різних культур спроможні створювати позитивні образи засобами віртуальної "метамови" спілкування. Сучасні інформаційні технології можуть стати одним з інструментів становлення гармонічного полікультурного, інтегрального суспільства. Дисертантка зауважує, що, з одного боку, за допомогою загальнолюдських цінностей та взаємодії культур можливе формування гуманістичного менталітету, створюються додаткові умови переходу від такого принципу міжцивілізаційної взаємодії, як "зіткнення" до нового глобального міжкультурного діалогу. А, з іншого боку, саме мережа, виступаючи ефективним організатором міжкультурної взаємодії, створює умови для реалізації вже існуючих свобод особистості, формує у людини такі цінності, як толерантність, повага, свобода, без яких існування в інформаційному просторі не можливе і наявність яких уможлиблює міжкультурну взаємодію.

У підрозділі 3.3 "**Становлення комунікативних компетенцій у суб'єктів міжкультурної взаємодії**" показано, як глобалізованість, технологізованість, інформаціональність, віртуальність сучасного світу сприяли зростанню кількості суб'єктів, залучених до міжкультурної комунікації.

Комунікативна компетентність – це система внутрішніх ресурсів ефективної взаємодії: позиції спілкування, ролей, стереотипів, установок, знань, умінь, навичок, і залежить вона від бажання спілкуватися. Компетентність передбачає вміння змінювати глибину і коло спілкування, розуміти і бути зрозумілим для партнера комунікації. Кожен комунікативний акт реалізується через взаємодію конкретних особистостей, тому культура спілкування характеризується ще й психологічною складовою, коли суб'єкти соціальної взаємодії виходять за межі формально-рольового, світського та наукового спілкування, тобто, коли вони прагнуть до спілкування на більш глибокому рівні. Підкреслюється, що в такій ситуації їхня взаємозацікавленість змушує враховувати особистісні риси співрозмовника, що є важливим компонентом комунікативної компетенції.

Компетентність у спілкуванні передбачає розвиток вмінь адекватної самооцінки, орієнтації людини в самій собі – власному психологічному потенціалі, потенціалі партнера, у ситуації, у завданні. Наявність у людини комунікативної компетенції розкриває перед нею широкий спектр можливостей для активної взаємодії з представниками інших культур.

Здатність до комунікативної компетенції притаманна всім представникам *Homo sapiens*, але та чи інша реалізація цієї здатності культурно зумовлена, вона визначається унікальним індивідуальним досвідом кожної людини, з чого слідує, що під час комунікації, яка є процесом обміну повідомленнями, постійно

відбувається відтворення смислів, тому що вони не співпадають навіть у людей, які розмовляють однією й тою ж мовою та соціалізувалися в одній і тій же культурі. Комунікативні компетенції мають забезпечити реалізацію свого "я" і виявити творчий потенціал людини, який буде спрямований на збереження всього людства, що є творцем культурних цінностей. Формування комунікативних компетенцій тісно пов'язане з потребою у новому стилі мислення, яке сучасними дослідниками кваліфікується як складне (Е. Морен), трансверсальне (В. Вельш), глобальне (Е. Ласло), посибілістське (Л. Горбунова).

ВИСНОВКИ

У **Висновках** поряд із визначенням актуальних аспектів подальшої розробки проблеми, обґрунтування її теоретичного та практичного значення, підводяться підсумки здійсненого дослідження, які у загальному вигляді репрезентовані елементами наукової новизни, що виносяться на захист.

1. На основі узагальнення досліджень зарубіжних та вітчизняних науковців у роботі концептуалізовано міжкультурну взаємодію в інформаційному суспільстві.

Історико-філософський аналіз засвідчує, що міжкультурна взаємодія розглядається філософами в різних аспектах з різних методологічних позицій: як діалог культур; як акт трансгресії, визначається через поняття інтерсуб'єктивності, комунікативної поведінки, комунікативної дії, інтеркультурності, інтертекстуальності, полікультурності, мультикультуралізму, транскulturалізму, трансверсальності, інформаціоналізму, номадизму тощо; застосовується аксіологічний підхід до проблем міжкультурної взаємодії.

2. Інформаціоналізм як новий спосіб розвитку цивілізації, орієнтований на технологічний розвиток накопичення знань і дедалі складнішу обробку інформації, уможливило таку взаємодію комунікативного простору, що об'єднує всіх бажаючих спілкуватися у єдиний культурний простір планети і передбачає радикальну зміну способів та технологій передачі, збереження інформації, кардинальне збільшення обсягів інформації, доступної активній частині населення. Новий спосіб отримання інформації, знання зумовлює й появу нових форм і видів комунікації через формування мережових суспільних комунікацій, налагодження зворотних зв'язків між інститутами суспільства і державами та встановлення системи вільного доступу до суспільно-важливої та особисто корисної інформації. Саме завдяки сучасним технологіям уможливується і набуває обертів міжкультурний обмін, а міжкультурна взаємодія набуває нової якості. Комунікація трансформує фундаментальні виміри людського життя, орієнтує на комплекс взаємопов'язаних вузлів, які будь-якої миті готові до повсякчасного залучення нових вузлів, що є здатними до комунікації.

3. Потреба людини у взаємодії зумовлена суспільним способом її буття та необхідністю взаємодії у процесі життєдіяльності. Через спілкування виявляється людська сутність, людина реалізує себе. Міжособистісні комунікації полонили віртуальний простір, трансформували його, наблизили віртуальний сервер до

потреб особистості, якій, в свою чергу, надали змогу стати як активним учасником, так і творцем ресурсів і послуг. Комунікативній природі людини особливо приділяється увага в номадичному проекті постмодернізму, згідно з яким його/її внутрішня індивідуальність визначається актами комунікації, твориться і здійснюється між індивідами лише в комунікативному процесі. Людина в сучасному просторі тлумачиться як кочівник, приречений на вічне мандрування в соціокультурному комунікативному просторі.

4. Мережева культура, без якої важко уявити комунікативний процес у сучасному суспільстві, повноцінно розкривається у вмінні цілеспрямовано працювати з інформацією, де остання вже не просто знання, а елемент в системі, що творить. Матеріальним фундаментом мережевої культури є простір потоків і позачасовий час. Культура мережевого простору набуває ознак мандрівника, де постійно відбуваються зустрічі, розходження, і ніхто не відчуває себе у мережі обділеним, так як завжди є право вибору. Культура мережевого простору – це багатоліка культура, віртуальна культура, що постійно перебуває в русі. Механізм її функціонування має ризоморфну природу.

Мережева культура як інформаційно-комунікативна система об'єднує всі елементи мережі, які розділяються всіма позаматеріальними формами культури та забезпечують тим самим цінність і самовідтворюваність. Для культури мережевого суспільства властива фрагментарність. Вона має форму інтерактивної мережі, де основний засіб комунікації – гіпертекст, що веде до індивідуалізації культурних сенсів.

5. Рівень розвитку міжкультурної взаємодії залежить від активності суб'єктів культурної творчості та їх діалогу з іншими. Одну із вагомих ролей у таких процесах відіграє вибір нових цінностей сучасного життя, які набувають ознак вільного вибору у трансформованому суспільстві. Мережа як складова сучасного простору формує у представників різних культур такі цінності, як толерантність, повага, свобода, наявність яких є обов'язковою умовою здійснення міжкультурної взаємодії.

Мережевий простір, мережеве суспільство є мультикультурним за своєю природою, в якому зароджуються, існують та розвиваються різні культури через свободу вираження культурного досвіду, визнання культурного розмаїття. Мультикультуралізм можливий в сучасному просторі за умов слідування принципам плюралізму, відкритості, толерантності, визнання *Іншого* як представника іншої культури. В умовах коли множинність є сутністю і коли необхідно виявити не лише дану множинність, але і зв'язки, фокусом рефлексії стає трансверсальність, яка виступає як можливість управління в плюралістичному середовищі, як методологічний підхід, згідно з яким всі відмінності суміщаються і бінарності заперечуються, здійснюється взаємоперехід, взаємопроникнення одиницьностей в процесі комунікації. Трансверсальність є ознакою постійних змін під впливом інформації, що допомагає в процесі міжкультурної взаємодії віднайти в сучасному плюралістичному світі власний оновлений образ, та водночас відчуті себе частинкою світу, що приймає безпосередню участь у творенні цього світу. Нові мережеві технології

уможливлюють трансверсальні процеси, в яких постійно відбувається зустріч, перетин вузлів, що призводить в результаті до появи нової культури.

6. Будь-який культурний ізоляціонізм в умовах інформаційного суспільства неминуче приречений на позбавлення культурою своїх нових витоків. Міжкультурний діалог у всіх його вимірах розглядається як головна передумова забезпечення культурного розмаїття сучасного світу та ефективний інструмент побудови конструктивних міжнародних відносин та міжцивілізаційного спілкування взагалі. Міжкультурний діалог – це неодмінна умова збереження усієї людської культури, в процесі якого відбувається не тільки пізнання іншої культури, взаємопорозуміння, а і його постійна актуалізація, оновлення, безперервний розвиток завдяки постійному збагаченню однієї культури іншою, що і становить основу людського життя.

7. Сучасні технології дозволяють суб'єктам культурних розрізень переходити у віртуальний вимір, створювати публічні сфери в Інтернеті і формувати, таким чином, діаспорні середовища наднаціонального рівня, переводячи аналіз полікультурності на новий епістемологічний рівень транскультури. Транскультура визначається як культура, що утворюється не всередині окремих своїх областей, а безпосередньо в формах самої культури, в полі взаємодії її з іншою культурою, тобто на межі, де зустрічаються дві культури. Процес зустрічі переходить у процес взаємодії, діалогу, обміну і, що важливо, на добровільній основі, без насильства. Можливості, які дає нам сучасний техносвіт, сприяють зростанню та значущості транскультурних процесів, адже саме комунікативний простір, де відбувається міжкультурна взаємодія набуває обертів завдяки можливості та бажанню спілкуватися. Становлення комунікативних компетенцій у суб'єктів міжкультурної взаємодії тісно пов'язане з потребою у новому стилі мислення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Сулятицька Т. В. Філософсько-антропологічний вимір поняття культура в історичному дискурсі / Т. В. Сулятицька // Науковий вісник Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича : зб. наук. праць. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2009. – Вип. 466–467. Філософія. – С. 45–51.

2. Сулятицька Т. В. Значення діалогу в міжкультурній взаємодії / Т. В. Сулятицька // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Серія «Соціологія. Психологія. Педагогіка». – Додаток 4, том III (15) – 2009. – С. 592–598.

3. Сулятицька Т. В. Інформатизація сучасного суспільства / Т. В. Сулятицька // Нова парадигма : журнал наукових праць / гол. ред. В. П. Бех. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 91. – С. 49–58.

4. Сулятицька Т. В. Феномен толерантності в історичному дискурсі / Т. В. Сулятицька // Науковий вісник Чернівецького національного університету

ім. Ю. Федьковича : зб. наук. праць. – Чернівці : Чернівецький нац.ун-т, 2011. – Вип. 539–540. Філософія. – С. 35–39.

5. Сулятицька Т. В. Культурні цінності та їх місце в міжкультурній комунікації / Т. В. Сулятицька // Культурологічна думка : щорічник наук. праць. – К. : Інститут культурології Національної академії мистецтв України, 2001. – С. 185–190.

6. Сулятицька Т. В. Концепція інформаційного суспільства: культурологічний аспект / Т. В. Сулятицька // Гілея : науковий вісник : збірник наукових праць / гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : ВІР УАН, 2011. – Вип. 49 (№7). – С. 320–326.

7. Сулятицька Т. В. Інформатизація і комп'ютеризація в інформаційному просторі / Т. В. Сулятицька // Вища освіта України. – Дод. 2 до №3, том IV (29). – 2011 р. – Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – 716 с. – С. 407–414.

АНОТАЦІЇ

Сулятицька Т. В. Міжкультурна взаємодія в інформаційному суспільстві: комунікативний аспект. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2012.

У дисертації здійснено розробку концептуальної моделі міжкультурної взаємодії, що активно розвивається в інформаційному суспільстві. На основі аналізу інформаційно-комунікативного способу розвитку суспільства, виявлено його вплив на сучасну міжкультурну взаємодію. Досліджено специфіку сучасних комунікативних процесів, що виявляється у створенні межових ситуацій як на рівні соціуму, окремих культур, так і особистості, що зумовлює можливості синтезу й осмислення свідомості людини та самосвідомості культури як виходу за межі власного досвіду в міжкультурний простір, як акту трансгресії. Визначено концептуальні засади сучасної міжкультурної взаємодії, до яких віднесено принципи мультикультуралізму та трансверсальності. Досліджено значущість феномена транскультурності як нового етапу розвитку культури. Проаналізовано людинотворчу спрямованість комунікативного потенціалу міжкультурної взаємодії, що виявляється у здатності знання, інформації, культури впливати на становлення особистості, вмінні досягати порозуміння шляхом осягнення значущості загальнолюдських цінностей і пріоритетів людського існування.

Ключові слова: міжкультурна взаємодія, інформаційність, діалог, толерантність, мережева культура, мультикультуралізм, комунікація.

Сулятицкая Т. В. Межкультурное взаимодействие в информационном обществе: коммуникативный аспект. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.04 – философская антропология, философия культуры. –

Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2012.

Актуальность темы обусловлена экзистенциальной ситуацией, в которой оказалось сегодня человечество. Коммуникативный потенциал межкультурного взаимодействия должен быть направлен на сохранение самого человечества как творца культурных ценностей. В диссертации представлена концептуальная модель межкультурного взаимодействия, активно развивающаяся в современном информационном обществе.

На основании экспликации понятия информациональности М. Кастельсом и постмодернистскую концепцию номадической личности, показано, что именно в условиях сетевого общества возрастает роль коммуникации в становлении личности и коммуникативной природы знания, человек превращается в кочевника, обреченного путешествовать-познавать новые невиданные социокультурные пространства.

Анализ информационно-коммуникативного способа развития общества, влияющего на современное межкультурное взаимодействие, показывает, что благодаря становлению единого коммуникативного пространства – сетевого общества как открытого, нелинейного, ацентричного по своей природе, обогащается и ускоряется обмен культурными ценностями, усиливаются культурные связи, доступность к достижениям культуры и информации становится все более реальной.

Исследовано специфику современных коммуникативных процессов, проявляющаяся в возникновении граничных ситуаций как на уровне социума, отдельных культур, так и личности, и определяющая возможности синтеза и осмысления сознания человека и самосознания культуры как выхода за пределы собственного опыта в межкультурное пространство, как акта трансгрессии.

Принципы мультикультурализма и трансверсальности определены как концептуальные основы межкультурного взаимодействия. Исследовано значение феномена транскультурности как основного этапа развития культуры и выяснено, что она: возникает непосредственно в формах самой культуры, в области взаимодействия одной культуры с другой, то есть, на границе, где происходит встреча двух и более культур; проявляется в формировании общего культурного пространства, в котором одновременно каждая личность сохраняет свою самость и принадлежность к другим культурам.

Проанализированы творческие устремления человека развивать коммуникативный потенциал межкультурного взаимодействия, проявляющегося в способности знания, информации, культуры влиять на становление личности, умения достигать взаимопонимания путём постижения значимости общечеловеческих ценностей и приоритетов человеческого существования.

В диссертационном исследовании дальнейшее развитие получили следующие положения: понимание коммуникативной природы человеческого бытия, являющаяся обязательным элементом для существования человека в современном информационном пространстве описанное в современной философии термином интересубъективности; осмысление роли ценностных ориентаций представителей других культур и других эпох, в которых система

ценностей не только определяет несовпадения между культурами но и выступает основой для диалога; представление о возможности межкультурного диалога в современном коммуникативном пространстве, направленного на развития межкультурных и обеспечивающий сохранения собственного кода, «ядра» каждой культуры-участницы, толерантное отношения к чужим ценностям, позициям, открытость участниц диалога.

Стремительное развитие современного сетевого пространства создаёт необходимость экспликации трансверсального мышления, которое помогает современному человеку не только создавать новую картину мира, но и выработать новый способ восприятия реальности, выражающийся в умении отыскать, увидеть то общее, что может объединять кардинально различные культурные миры. В диссертации данная методологическая позиция позволяет исследовать межкультурную коммуникацию как процесс взаимодействия множества различных и равноценных культур, отношения между которыми определяются ситуацией.

Основными тенденциями разворачивания межкультурного взаимодействия являются: восприятие сближению разных культур в культурно-плюральной обществе, взаимное усвоение элементов культуры, взаимный культурный обмен и обогащение культур.

Диссертационное исследование углубляет понимание становления и сущности информационального общества и позволяет определить позитивные и негативные результаты межкультурного взаимодействия в сетевом пространстве. Предложенная социокультурная концепция межкультурного диалога может быть использована для понимания и решения актуальных проблем в украинском обществе, для решения конфликтных ситуаций. Основные теоретические выводы могут быть использованы для подготовки нормативных курсов и спецкурсов, при написании учебных программ по таким предметам, как культурология, философия, социальная философия, философия образования, философская антропология и др.

Ключевые слова: межкультурное взаимодействие, информациональность, диалог, толерантность, сетевая культура, мультикультурализм, коммуникация.

Sulyatytska T. V. Intercultural Interaction in Information Society: Communicative Aspect. – Manuscript.

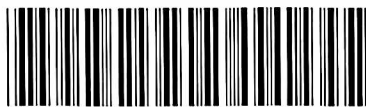
Thesis is for candidate degree in Philosophical Sciences on specialty 09.00.04 – Philosophical Anthropology, Philosophy of Culture. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2012.

The conceptual model of intercultural interaction in an information society is presented in the given thesis. The author analyzes the informational and communicative mode of societal development and shows its influence on the intercultural interaction. She underlines that the specificity of contemporary communication processes manifests in the creation of boundary situations at the level of society, some cultures and individuals. The understanding of human consciousness and culture's self-

consciousness as out beyond their own experience in intercultural space, as an act of transgression is possible in such situation. The principles of multiculturalism and transversality are determined as the basic ones. The phenomenon of transculturality as a new stage of culture's development is examined. The human and creative orientation of intercultural interaction's communication potential is analyzed. It is in the ability of knowledge, information and culture to influence on the formation of personality, ability to achieve understanding through comprehension of human values and priorities of human existence.

Key words: intercultural interaction, informationality, dialogue, tolerance, network culture, multiculturalism, communication.

НБ НПУ

100153961

Підп. до друку 5.05.2012. Формат 60x90/16.

Авт. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Тираж 100. Зам. № 525.

Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка, редакційно-видавничий відділ,

вул. Огієнка, 61. Кам'янець-Подільський, 32300.

Свідоцтво серії ДК № 3382 від 05.02.2009 р.